

ERFGOED BRUSSEL

April 2016 | N° 18

Dossier **DE GEMEENTEHUIZEN**

Varia **HEMELSRUSSEL**

DE INVENTARIS VAN HET BOUWKUNDIG ERFGOED WORDT VERDER UITGEBREID

Voltooiing van de inventaris van de gemeente Elsene

De Directie Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (DML) heeft recentelijk de inventaris van het architecturaal erfgoed van de gemeente Elsene afgerond met de publicatie van de wijken Solbosch en Boondaal op www.irisonument.be. Deze omvangrijke inventaris, aangevat in 2005, werd samengesteld door de cel Inventaris van de DML en omvat niet minder dan 338 straten waarin 4.325 gebouwen werden opgenomen, rijkelijk geïllustreerd met actuele en oude foto's, plannen en andere archiefdocumenten.

Huis Rombaut-Deplus (2014 © GOB).

De zopas online gezette wijken, beslaan grosso modo het grondgebied tussen de Generaal Jacqueslaan en het grondgebied van Watermaal-Bosvoorde. De stedenbouwkundige ontwikkeling van deze zone van Elsene werd globaal georganiseerd door een omvangrijk stadsvernieuingsplan van 1937, oorspronkelijk de voormalige Solboschsite, waar in 1910 een wereldtentoonstelling werd georganiseerd, en het gehucht Boondaal omvatte.

De Émile Duraylaan, vlakbij de Louizalaan en de Vijverwijk, was aanvankelijk aangelegd als toegangsweg voor de bezoekers aan de wereldtentoonstelling. Ze trok een gegoede bevolking aan die, vooral in het midden van de jaren 1920, fraaie huizen liet bouwen, ontworpen door befaamde architecten als A. Blomme, M. Polak of F. Petit. Langs deze laan werden ook twee van de eerste flatgebouwen van het Brussels Gewest opgetrokken: het *Palais de La Cambre*, een monumentaal complex in 1925-1930 ontworpen door architect C. Damman (nr. 60-62, 64, 66, 68 - Lied van Sotternieënlaan nr. 4-4B) en het flatgebouw van de *Compagnie Générale d'Entreprise Immobilière* dat in 1927 werd ontworpen door architect A. Blomme (nr. 58). Kort daarop ontwierp Blomme voor dezelfde opdrachtgever de Terkamerendalsquare (1928-1931), een pittoresk woonerf dat herinnert aan tuinwijk *Winterslag* (Genk, 1910-1930).

De stedenbouwkundige ontwikkeling van het gehucht Boondaal begon pas echt in de jaren 1930, en werd gestimuleerd door de inhuldiging van de F. Rooseveltlaan die zorgde voor een verbinding met de Louizalaan. De aanleg van straten (A. Huysmans-, G. Bergmannlaan...) en de verkaveling

(Verzameling Belfius Bank - Académie royale de Belgique © ARB-GOB).

verliep geleidelijk. Een aantal van de al in 1937 geplande straten werd pas een hele tijd na de Tweede Wereldoorlog effectief aangelegd. Het landelijke karakter van het gehucht verdween volledig door de intensieve stedenbouwkundige ontwikkeling van de jaren 1920-1930 en daarna die van de jaren 1940-1950. Nog slechts enkele gebouwen aan de Oude-Lindesquare bewaren de herinnering aan het gehucht (de *Ancienne laiterie du Vieux Tilleul*, de *Auberge de Boondael*, de Sint-Adrianuskapel).

Tijdens het interbellum werden meerdere opmerkelijke flatgebouwen gebouwd: die van de architecten J.-J. Eggericx (Solboschsquare nr.14), P.-A. Michel (Hogeschoollaan 92) en J. Ramaekers (Hogeschoollaan nr.46). Eveneens tijdens die periode werd in opdracht van de Maatschappij voor Goedkope Huisvesting van Elsene de *Volta-wijk* en naburige gebouwen opgetrokken (arch. J. Caluwaers).

Na de oorlog kreeg de wijk een nieuwe kerk gewijd aan Sint-Adrianus (arch. A. Van Nieuwenborg, 1938-1941). Er verrezen talrijke flatge-

bouwen en bel-etagewoningen. Hun architectuur is meestal weinig opmerkelijk, met uitzondering van enkele modernistische ontwerpen in de A. Huysmanslaan, zoals het huis van de familie Rombaut-Deplus, ontworpen door A. Jacquain en J. Wabbes (nr. 196), de *Résidence Clarté* van architect J. Van Maldergem (nr. 172-172a) en twee flatgebouwen van de architecten R. Courtois en H. Montois (nr. 179, 198).

In de loop van de jaren 1970 werd het voormalige oefenplein (1875) ingenomen door de gebouwen van de VUB en daarna de ULB. Opmerkelijk zijn het rectoraatsgebouw van de VUB – een van de laatste meesterwerken van R. Braem – en de paviljoenwoningen voor studenten van W. Van Der Meeren.

Voortzetting van de inventaris van de gemeente Schaarbeek

De inventaris van het architecturaal erfgoed van de gemeente Schaarbeek werd aangevat begon in 2010. Hij werd opgesteld in samenwerking met de kunsthistorici van de *Association pour l'étude du Bâti* (APEB).

De eerste geïnventariseerde zones zijn de vier wijken die gemeente-ingenieur van Openbare Werken Octave Houssa in zijn plan van aanleg van 1904-1906, uitstekende. De twee eerste, de Linthoutwijk en Monrosewijk zijn sinds 2012 online gepubliceerd. De twee volgende, de Monplaisir-Helmetwijk en die van de Josaphatvallei, waarbinnen eveneens de Bloemenwijk is gelegen, werden eind 2013 gepubliceerd.

De wijken van de *faubourg de Schaerbeek de faubourg de Cologne*, de Prinsenwijk, en de wijken rond het Colignonplein en Verboekhovenplein geïnventariseerd in 2013-2014, werden in december 2015 online gepubliceerd.

Tot nog toe bevat de inventaris van Schaarbeek beschrijvingen van niet minder dan 349 straten en 3.734 panden, rijkelijk geïllustreerd met actuele en oude foto's, met plannen en andere archiefdocumenten.

MH/TV

TUINWIJKEN LE LOGIS EN FLORÉAL

Erfgoedbeheersplan en start van een grootschalige bouwwerf

De tuinwijken Le Logis en Floréal in Watermaal-Bosvoorde, die sinds 2001 beschermd zijn, beschikken sinds 2014 over een nieuw beheersinstrument. De Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft immers op 23 mei 2014 een 'beheersplan voor het erfgoed' (BPE) goedge-

(C. Barboza, 2016 © GOB).

keurd dat voldoet aan de voorwaarden van het BWRO en op 1 september 2014 in werking is getreden.

Het eerste doel van dit beheersplan is het oorspronkelijke uitzicht van de tuinvijken Le Logis-Floréal te bewaren en waar nodig te restaureren, volgens het principe van 'eenheid in verscheidenheid'. Het plan bevat daartoe zeer volledige voorschriften die het onderhoud, de herstelling en de vervanging van het geheel van de beschermde gevels op de site mogelijk maken.

Vanaf de datum waarop het beheersplan in voege is getreden, wordt automatisch toelating verleend voor de werken die erin worden beschreven

en krijgen de eigenaars hierdoor gemakkelijker, via een vereenvoudigde procedure, toegang tot de bestaande subsidies voor restauratiewerken. Bovendien bevat het plan, zonder afbreuk te doen aan de erfgoedwaarde van dit geheel, een reeks voorschriften voor werken die erop gericht zijn op dankzij duurzame maatregelen de energieprestaties van de woningen te verbeteren. Om het wooncomfort te verbeteren omvat het ook maatregelen op het vlak van thermische en geluidsisolatie en voor een gezondere woonomgeving. Zo worden interventies voorgeschreven zoals dakisolatie, de plaatsing van isolerend glas, vochtbestrijding, de verbetering van de dichtheid van de ramen en de isolatie van de gevels onder speciale voorwaarden. Het be-

heersplan betekent een aanzienlijke administratieve vereenvoudiging en garandeert een renovatie en systematische aanpassing van deze woningen.

De toepassing en uitvoering van dit beheersplan in deze twee tuinvijken is volop aan de gang. De Directie Monumenten en Landschappen heeft al heel wat aanvragen ontvangen. Het gaat om interventies van allerlei aard die zowel uitgaan van woningmaatschappijen als van particuliere eigenaars, en die soms kleine verbeteringen betreffen zoals de restauratie van een tuinpoortje maar evengoed grotere restauratiecampagnes.

Een eerste grootschalige restauratiecampagne in dit verband betreft

de vervanging van de enveloppen van de daken van 341 huizen in de tuinwijk Le Logis. Dit project kreeg eind 2015 een gewestelijke subsidie van 4.422.457,38 euro. De werken zullen in fases worden uitgevoerd. De eerste restauratiefase omvat 111 woningen en gaat in het voorjaar 2016 van start. Het volledige restauratieproject zal drie jaar in beslag nemen.

Het doel van deze campagne is de restauratie en isolatie van de daken, de erkers, de dakkapellen en de restauratie van de luifels en schoorstenen. Hiervoor zal een wand met dubbele isolatie bestaande uit rotswol (tussen de kepers) en polyurethaan (PUR) met een afwerking in gipspleister worden gebruikt (totale dikte isolatiemiddel: 16 cm). Hierdoor zullen de sociale huurders tot wel 30% aan energiekosten kunnen besparen (isolatiewaarde van de wand $U_{max} = 0,2W/m^2k$). De daken in kwestie zijn tussen 50 en 90 jaar oud en vertonen sinds geruime tijd problemen met poreusheid en waterinsijpeling.

De werken om deze verbeteringen mogelijk te maken hebben betrekking op:

- verwijdering van de bestaande panelen en lattenwerk;
- herstelling van de bestaande houten kap en schimmelwerende behandeling;
- aanbrengen van een nieuwe isolatie;
- plaatsing van een nieuw onderdak;
- bedekking met een nieuwe laag kleipannen met dubbele overlapping;
- vervanging van de zinken of betonnen dakgoten en bekleding;
- vervanging van de zinken regenpijpen en gietijzeren elleboogstukken;
- renovatie en restauratie van de bestaande schoorsteenlichamen;
- restauratie en isolatie van de dak-

bedekkingen en zijkanten van de bestaande dakvensters;

- restauratie en isolatie van de dakbedekkingen van de bestaande erkers;
- restauratie van de bestaande luifels boven de voordeuren;
- terugkeer naar de door het BPE voorgeschreven afmetingen of verwijdering van de dakvensters (als de ruimtes onder het dak niet bewoond zijn).

De woningmaatschappijen van de tuinwijken Le Logis en Floréal plannen voor de komende jaren verschillende restauratiecampagnes van gelijkaardige omvang, steeds in nauwe samenwerking met de Directie Monumenten en Landschappen die de werken zal opvolgen, zal toezien op de conformiteit met het erfgoedbeheersplan en de gewestelijke subsidiebedragen zal voorstellen.

Het erfgoedbeheersplan van 1 september 2014 kan worden gedownload op de website van de Directie Monumenten en Landschappen: www.erfgoed.brussels.

CB / MV

OPEN MONUMENTENDAGEN IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Recyclage van stijlen

De komende Open Monumentendagen in het Brussels Hoofdstedelijk

© Kaligram

Gewest vinden plaats op 17 en 18 september 2016 met als thema "Stijlen gerecycleerd".

Op welke manier werden de stijlen in de loop der tijden geherinterpreteerd? Hoe en waarom hebben de architecten uit de vroegere formele repertoires geput? Dit zijn vragen waarop de editie van 2016 van de Open Monumentendagen zal trachten een antwoord te geven door emblematische gebouwen in de kijker te plaatsen die deze herinterpretaties in ons stadsgewest belichamen, zij het in neostijlen en historiserende stijlen van de 19de eeuw (neogotisch, neoclassicistisch, neorenaissance, neoromaans, eclecticisme...), maar ook in de meer recente stijlen als het regionalisme en het postmodernisme.

Behalve de te bezoeken plaatsen zullen op heel het grondgebied van het gewest talrijke activiteiten worden aangeboden. Wandelingen te voet, per fiets, busrondritten, exposities... zullen u helpen om een nieuwe kijk te

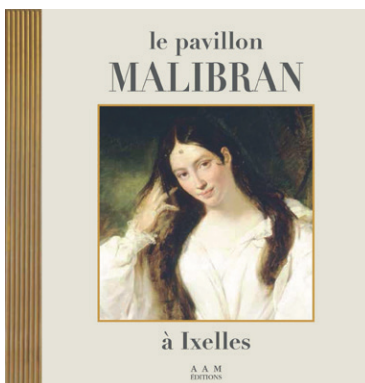
krijgen op de stijlen in de Brusselse gemeentes.

Organisatie: Directie Monumenten en Landschappen

Brochure beschikbaar vanaf 16 augustus (jdp-omd@gob.brussels).

www.openmonumentendagen.brussels

BVB

COLLECTIE VIERKANTJES VAN AAM

Het Malibranpaviljoen van Elsene

De geschiedenis van het huidige gemeentehuis van Elsene is verre van banaal. Dit paviljoen werd in 1833 oorspronkelijk gebouwd voor de violist Charles de Bériot en zijn echtgenote, de befaamde zangeres Maria Malibran, bijgenaamd 'La Malibran'. Het neoclassicistische gebouw was opgevat als een aan de muziek gewijde tempel. Enkele jaren na de voltooiing van het paviljoen overleed de zangeres vroegtijdig, zodat het bijna mythische romantische huwelijk op een tragische manier werd afgebroken. Dit verleende het gebouw, dat intussen bekendstaat als het Malibran-paviljoen, een speciale betekenis. In 1849 werden de woning en het park verworven door de gemeente Elsene die het als gemeentehuis in gebruik nam.

In de loop van de tweede helft van de 19de en in het begin van de 20ste eeuw werd het gebouw meerdere keren verbouwd. Dit gebeurde telkens met respect voor de oorspronke-

lijke architectuur zodat het paviljoen thans een van de mooiste gemeentehuizen is van het Brussels Gewest. Omwille van zijn historische architecturale kwaliteiten werd het gebouw op 13.04.1995 beschermd.

Het nieuwe nummer in de reeks *De Vierkantjes van AAM* van de vzw Archives d'Architecture Moderne is gewijd aan dit in meerdere opzichten uitzonderlijke gebouw. Met bijdragen van muzikanten, musicologen, kunsthistorici, stedenbouwkundigen en architecten.

DE SALLE, J. (red.), 'Het Malibranpaviljoen van Elsene. Van Malibranpaviljoen tot gemeentehuis van Elsene', *De Vierkantjes van AAM*, Brussel, AAM Uitgave, 2016. ISBN : 978-2-87143-311-8.

ML

COLOFON

REDACTIECOMITÉ

Jean-Marc Basy, Stéphane Demeter, Paula Dumont, Murielle Lesecque, Cecilia Paredes, Brigitte Vander Bruggen en Anne-Sophie Walazyc. Met de collaboratie van Olivia Bassem

EINDREDACTIE

Stéphane Demeter

SECRETARIAAT VAN REDACTIE

Murielle Lesecque

COORDINATIE VAN ICONOGRAFIE

Cecilia Paredes

COORDINATIE VAN HET DOSSIER

Cecilia Paredes

AUTEURS/ REDACTIONELE MEDEWERKING

Coffi Barboza, Michel Debeule, Paula Dumont, Michèle Herla, Harry Lelièvre, Géry Leloutre, Cécile Mairy, Benoît Mihail, Cecilia Paredes, Barbara Pecheur, Roose Partners Architects, Christian Spapens, Brigitte Vander Bruggen, Barbara Van der Wee, Manja Vanhaelen, Tom Verhofstadt.

VERTALING

Gitracom, Hilde Pauwels, Data Translations Int.

NALEZING

Koenraad Raeymaekers, Wim Kenis, Harry Lelièvre, Griet Meyfroots, Coralie Smets, Tom Verhofstadt en de leden van het redactiecomité

VORMGEVING

The Crew Communication

DRUK

IPM printing nv

VERSPREIDING EN ABONNEMENTENBEHEER

Cindy De Brandt, Brigitte Vander Bruggen. bpeb@sprb.irisnet.be

BEDANKINGEN

Françoise Boelens, Ralf Boswell, Philippe Charlier, Julie Coppens, Farba Diop, Stéphane Duquesne, Alice Gérard, Philippe de Gobert, Alfred de Ville de Goyet, Anne-Cécile Maréchal, Marc Villeirs.

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Arlette Verkruyssen, directeur-generaal van Brussel Stedelijke Ontwikkeling/ Gewestelijke overheidsdienst Brussel, CNN – Vooruitgangstraat 80, 1035 Brussel.

De artikelen zijn gepubliceerd onder de verantwoordelijkheid van de auteurs. Alle rechten voor het reproduceren, vertalen of herwerken zijn voorbehouden.

CONTACT

Directie Monumenten en Landschappen – Cel Sensibilisatie
CNN – Vooruitgangstraat 80, 1035 Brussel
<http://erfgoed.brussels>
broh.monumenten@gob.irisnet.be

HERKOMST VAN DE FOTO'S

Mochten er ondanks onze inspanningen om alle reproductierechten te betalen toch nog gerechtigden zijn die niet gecontacteerd werden, dan worden zij verzocht zich kenbaar te maken bij de Directie Monumenten en Landschappen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

LIJST MET AFKORTINGEN

AAM – Archives d'Architecture Moderne
ARA – Algemene Rijksarchief
CIDEP – Centre d'Information, de Documentation et d'Etude du Patrimoine
DCBSO – Documentatiecentrum van Brussel Stedelijke Ontwikkeling
DML – Directie Monumenten en Landschappen
GOB – Gewestelijke Overheidsdienst Brussel
KBR – Koninklijke Bibliotheek van België
KIK-IRPA – Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium / Institut royal du Patrimoine artistique
KMKG – Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis
SAB – Stadsarchief Brussel
ULB – Université libre de Bruxelles

ISSN

2034-578X

WETTELIJK DEPOT

D/2016/6860/011

Cette revue paraît également en Français sous le titre *Bruxelles Patrimoines*.